

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1273360/6

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שפירא

המבקשת: פלונית (ע"י ב"כ טו"ר משה מיטלמן)

נגד

המשיב: פלוני

הנדון: שאלת מעמדו של פושט רגל וסמכות בית הדין בהליכים שבעניין נכסי הכינוס כעילה למתן רשות ערעור ודחיית הטענה כי הפנייה לבית המשפט בעניינם היא 'הרמת יד בתורת משה'

החלטה

עיינתי שוב בבקשת רשות הערעור, שמאז הגשתה חלף לא מעט זמן בשל בקשתם של הצדדים להקפאת הליכים שנמשכה עד לאחרונה, ומנגד בתגובתו של המשיב לה, ובאתי למסקנה כי יש ליתן את רשות הערעור ובנסיבות העניין ומהנימוקים דלהלן, אף אין מקום להתנות את שמיעת הערעור בהפקדת ערובה להוצאות.

נימוקו של המשיב לבקשתו לדחות את בקשת רשות הערעור היה הטענה כי למעשה מדובר בבקשה לרשות ערעור לא על ההחלטות שצוינו בה אלא על החלטה קודמת שהמועד המאפשר בקשה כזו בעניינה חלף זמן רב (יחסית) טרם אותן החלטות וטרם הבקשה. לטעמו של המשיב ההחלטות האחרונות ניתנו עקב בקשות שבעניין שינוי ההחלטה הקודמת ואין בהן כדי להאריך את המועד שעד אליו אפשר לבקש את רשות הערעור על הקביעות שנקבעו באותה החלטה קודמת.

טענתו של המשיב היא טענה שברובד העקרוני יש בה צדק רב, אך אין היא תואמת את הנסיבות שלפנינו. ונבהיר:

בלא מעט החלטות שנתן החתום מטה ושנתנו גם דיינים אחרים בבית דין זה הובהר ונקבע כי שעה שניתנת החלטה ולאחריה מוגשת ונדחית בקשה לשינויה של אותה החלטה יימנו הימים להגשת ערעור או בקשת רשות ערעור מההחלטה המקורית, שכן הגשת בקשה לשינוי אינה עוצרת את מחוגי השעון ואינה מקפיאה את מניין הימים, ולא כל שכן שאינה מסיגה את המחוגים או את לוח השנה אחרונות שעה שהיא מוגשת לאחר שתם הזמן לערעור או לבקשת רשות ערעור על ההחלטה המקורית. אלא שאין בכך כדי למנוע את אפשרות הערעור על ההחלטות המאוחרות שדחו את בקשת השינוי. ההבחנה נעוצה בבחינת טיבן של הבקשות לשינוי, טיבה של ההחלטה שדחתה אותן וטיבן של הטענות שבערעור.

בקשה לשינוי החלטה יכולה להיות מבוססת על גילויין של עובדות או ראיות חדשות, ודוק: לא עובדות שנוצרו לאחר ההחלטה המקורית אלא גם כאלה שרק התגלו לאחריה, וכשכך הדבר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מדובר בבקשה לסתירת הדין על פי תקנה קכט לתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג. יכולה בקשה כזו גם להתבסס על עובדות שנוצרו לאחר ההחלטה המקורית, ובמקרה כזה בהיבט המהותי לא מדובר בבקשה לשינוי ולסתירת ההחלטה, היינו קביעה כי הייתה שגויה בשעתה, אלא בקשה לפסיקה חדשה במעין תביעה חדשה, גם אם זו חלק מן המארג הכללי של ההליך. כך דרך משל, כדי לסבר את האוזן, אם קבע בית הדין כי ראובן חייב לשמעון מאה ש"ח משום שהוצג לפניו שטר חוב ולא הוצג שובר כנגדו – אם ימצא שמעון את השובר שאבד לו לאחר מכן יוכל לבקש את סתירת הדין מטעם גילויי ראייה חדשה, ואם למשל היה החוב חובו של אביו והוא כלל לא ידע על פירעונו ולאחר פסק הדין נתוודע לכך יוכל לבקש את סתירת הדין מפני גילוייה של עובדה חדשה. אך אם לאחר פסק הדין פרע את החוב ומבקש הוא כי יפסוק בית הדין עתה כי אינו חייב עוד – אין זו בקשה לשינוי הפסיקה הקודמת אלא לפסיקה חדשה אף שזו תביא את קודמתה להיות חסרת משמעות מכאן ואילך.

כל אחת מהבקשות המתוארות עשויה להתקבל ועשויה להידחות לגופה, ואם כך יהיה ברי כי אפשר יהיה לערער על שייפסק בעניינה, הגם שפסיקה זו לא שינתה משנפסק כבר לפני כן, שכן הפסק עצמו פסק חדש הוא, במשל שהובא לעיל – הפסק החדש הוא כי הראיות החדשות לפירעון או הראיות לפירעון שהיה לאחר פסק הדין המקורי אינן ראיות קבילות, והערעור יהיה על קביעה זו.

מה שאי אפשר הוא לערער לאחר הפסק החדש על הקביעות שנכללו בפסק הישן כשהטענות בערעור אינן נוגעות לגופן של העובדות או הראיות החדשות או לשאלה אם יש להללו משמעות אלא עוסקות בדרך קביעת העובדות בפסק הישן אף אליבא דהראיות שהיו מונחות בשעתו לפני בית הדין או במסקנות ההלכתיות והמשפטיות שהוסקו מהן בפסק הדין הישן, כמות שהיו אז.

לא למותר לציין כי בלא מעט מהמקרים שבהם ניתנו החלטות בעניין זה היו הבקשות שהוגשו לבית דין קמא כאלה שמן הדין כלל לא היה מקום להזדקק להן באותו בית דין, שכן לא היו אלה בקשות שעסקו בעובדות או ראיות חדשות – לא חדשות ממש, שנוצרו לאחר פסק הדין, ולא ישנות שנתגלו והרי הן כחדשות – אלא בהתפלמסות עם קביעותיו של בית הדין ובניסיון חוזר לשכנעו לקבל עמדות שנדחו בפסק הדין, מה שמקומו לכל היותר בערעור ולא בבקשות לסתירת הדין. בלא מעט מקרים ביקש מי שבקשה כזו שלו נדחתה לערער על הקביעות שהיו בדחייתה שלא היו אלא חזרה על שנקבע בפסק הדין הקודם, ביקש ונדחה בכפליים: הן משום שכלל לא היה מקום להזדקק לבקשתו ומשנזקק לה בית הדין עשה זאת לפני משורת הדין, ואם לאחר מכן דחה את הבקשה – דחיית בקשה שכל בחינתה לא הייתה אלא לפני משורת הדין אינה עילה לערעור; הן משום שעצם הקביעות אכן נקבעו כבר בפסק הדין המקורי ואף אם תבוטל ההחלטה שלאחריו, כל עוד לא יבוטל פסק הדין המקורי לא תהיה לכך משמעות, ושעה שעל פסק הדין המקורי אי אפשר לערער – אין טעם לאפשר ערעור על ההחלטה שחזרה על האמור בו.

בענייננו מכל מקום הטענות שבערעור, לפחות בחלקן, עוסקות אכן בקביעות שהתחדשו בהחלטות המאוחרות והנוגעות לעובדות החדשות שנוצרו לאחר ההחלטה המקורית. משכך אין כל מקום לדחיית בקשת רשות הערעור בשל הטענה כי חלק אחר מן האמור בהחלטות המאוחרות ומשמם בסיס להן היה מצוי כבר בהחלטה הקודמת.

מה שנותר הוא לבחון אם לגופה של בקשה מעלה היא טעמים המצריכים ומצדיקים להיעתר לה, ולעניין זה ייאמר כי אף לו צדק המשיב בטענה שנדחתה לעיל – יש מקרים שטעמים כגון אלה יוכלו להצדיק היעדרות לבקשת רשות ערעור אף לאחר חלוף המועד. אכן בתקנות הדיון לא נאמר הדבר מפורשות, אבל מהאמור בענייננו של ערעור לאחר המועד יש להשליך גם לענייננו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בבחינת "יילמד סתום מן המפורש". אין אנו זקוקים לכך לענייננו, אך מצאתי לנכון לומר כי אף לו היינו זקוקים לכך אפשר שהייתה הרשות ניתנת נוכח האמור להלן.

הטענות העולות בכתב הערעור יורדות בחלקן לשורש סמכותו של בית הדין לקיים את ההליך ולהחליט כפי שהחליט בנסיבות שבענייננו שבהן המשיב מצוי בהליכי פשיטת רגל וניתן בעניינינו צו כינוס, וללא רשות של בית המשפט הדין בהליכי פשיטת הרגל (להלן: בית המשפט לפשיטת רגל). טענות אלה אומנם נוגעות גם להחלטה הראשונה, שהמועד לערעור עליה חלף – ובעניין זה אמרתי כי אפשר שאף לו היה מדובר רק בה היה מקום להתיר את הערעור למרות זאת, בהתחשב בטיבן של הטענות, שכן הליך שנוהל, אם נוהל, בשעה שלא היה בית הדין רשאי לנהלו אפשר שההחלטות שהתקבלו בו אינן רק ברות ביטול בערעור אלא בטלות מאליהן, ובית הדין חייב אף לקבוע זאת ביוזמתו אם חש בכך, וכשכך הדבר פוחת מאוד משקלן של ההוראות בדבר מגבלת הזמן להגשת ערעור או בקשת רשות ערעור.

אבל כאמור לא רק בכך מדובר – הטענות נוגעות גם לשאלת מעמדו של כל צד בהליך, וממילא לשורש הסמכות, לאחר היווצרותן של העובדות החדשות, היינו ההסכם בין המערערות למנהלת המיוחדת לנכסי החייב, המשיב, מחד גיסא, וההחלטות שניתנו בנוגע להסכם המתנה שהיה בין המשיב לבניה בעבר, ופרשנותו, מאידך גיסא.

לבד מהירידה לשורש הסמכות כוללות הטענות גם טענות בדבר הבעייתיות היסודית בניהול הליך במצב שבו אחד הצדדים נדרש לסיכון כפול והאחר זוכה לסיכוי כפול, היינו שעה שצד אחד יוכל לסכל החלטות שיינתנו שלא לרוחו באמצעות ערכאה אחרת, בהיותו פושט רגל, והצד האחר יהיה אנוס לקבל את דינן של החלטות שיינתנו שלא לרוחו בבית הדין ועל אלה שלרוחו לא יוכל להגן מפני הערכאה האחרת. יש אומנם שאין מנוס מניהול הליך למרות מצב זה, אולם הטענה – מצריכה בחינה יסודית, שכן היא נוגעת במובן מסוים לפחות לפן של השוואת הצדדים שהוא מיסודות הצדק והדין, דין תורה כמו גם – להבדיל – הדין האזרחי.

כל אלה הן סיבות המצדיקות את מתן הרשות, כשלכך מצטרף גם השיקול הקיים בכל מקרה של ערעור שעניינו בשאלות סמכות וכדומה – השיקול של מניעת בית הדין והצדדים מקיומו של הליך שייתכן שיתברר למפרע כי היה כולו עקר ומיותר.

מכאן גם תשובה לטענתו המוזרה משהו של המשיב כי אם חוששת המערערות מהוצאותיו של הליך משפטי, הכיצד מבקשת היא לערער שעה שערעור הוא הליך יקר יותר: לא זו בלבד שאין זו טענה מספקת כדי למנוע את רשות הערעור, אלא שגם אינה נכונה. אומנם תעריפי עורכי דין בהליכי ערעור יקרים יותר בדרך כלל, אולם זאת ביחס לעלות דיון בודד או הגשת בקשה בודדת וכדומה, לא כך כשמדובר בהליך כולו שעלותו מושפעת ממשכו ומורכבותו. ערעור בבית דיננו מצריך בדרך כלל פחות דיונים (ועל פי רוב די לו בדיון אחד) שכן עיקרו הוא בירורן של שאלות הלכתיות או משפטיות מוגדרות ולא חקירת העובדות, ולא כל שכן ערעור שעוסק בעיקרו בשאלה מוגדרת וממוקדת הנוגעת לעצם יכולתו של בית הדין לדון בעניינם של הצדדים או בשאלת מעמדם של הצדדים בהליך מסוים – שאם יתקבל ימנע הליך שעשוי להיות ממושך ולכלול דיונים רבים, עדויות וכו' בבית הדין האזורי – ודאי שאין מקום לקבוע כי צפוי הוא להיות יקר יותר מהמשך ההליך בבית הדין האזורי, ומה גם שלאידך גיסא אין כל יסוד להניח בוודאות שאם יימשך הדיון בבית הדין האזורי ללא מתן הרשות לערעור עתה לא יזדקקו הצדדים בסופו של יום גם להליך ערעור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בנסיבות אלה וכשהטענות העולות הן טענות עקרוניות הראויות לבירור ושברור כבר עתה כי גם אם לבסוף יידחה הערעור, הסיכוי שייקבע כי טענות אלה לא היו אלא טענות סרק – קלוש הוא, שורת הדין היא אף שלא להתנות את שמיעת הערעור בהפקדת ערובה להוצאות.

לבד מן האמור מוצא אני לנכון לדחות בקצרה טענה נוספת של המשיב והיא כי משניתנו ההחלטות בעניינם של הצדדים בשלושה דיינים פה אחד אין מקום להרשות את הערעור עליהן. לדבריו, "ככל הידוע לו" כמעט שלא ניתנת רשות ערעור על החלטות כאלה.

די לעניין זה, כאמור, בתשובה קצרה:

איננו יודעים מה "ידוע לו" למשיב, או מה חושב הוא שידוע לו, לנו כדייני בית הדין הגדול ידוע אחרת. לא מעטים הם המקרים שנתנו רשות ערעור גם על החלטת כאלה ויש גם שלבסוף התקבלו אותם ערעורים. אכן מטבע הדברים מעטים הם המקרים בהשוואה למקרים של החלטות בדין יחיד שכן האחרונות הן בדרך כלל החלטות ביניים המצריכות בקשת רשות ואילו החלטות בשלושה הן במקרים רבים כאלה שלא מצריכות בקשת רשות, אך אין זה עושה את הללו המצריכות בקשה כזו לחסינות מפניה.

לבד מזאת, גם אם אכן לא רבים המקרים – אין הולכים בכגון דא אחר הרוב (ומה גם שההלכה ממונית היא, ובה כבר פסוקה ההלכה "אין הולכים בממון אחר הרוב"). כל מקרה נבחן לגופו אם נסיבותיו מצדיקות את הבקשה או את דחייתה. היות החלטה פה אחד או אי היותה כזו היא אומנם, לעיתים, פרמטר בנוגע לסיכויי הערעור, שכן הסיכויי בשלושה דיינים טעו קטן מהסיכויי ששניים טעו והאחד שנחלק עליהם צדק. ואכן בהקשר זה יש משמעות ל"רוב" שכן השאלה אם ליתן רשות ערעור או לומר לצד המבקש לערער כי ימתין לסופו של הליך היא מן השאלות שיש בהן משקל לסיכויי הערעור, אין מדובר כאן בהליכה אחר הרוב מצד עצמו אלא בשאלת האיזון בין זכויות הצדדים, השאלה מי עלול להיפגע יותר – המבקש לערער אם יזדקק להמתין, גם אם לבסוף יתקבל ערעורו, או המשיב אם יזדקק להתדיין בערעור כבר עתה. שאלה זו תלויה בפרמטרים רבים מלבד שאלת הסיכויי הסטטיסטי האמור (ולמשיב ה"למדן" כי כבר הורונו רבותינו, גדולי ראשי הישיבות בדורות האחרונים, כי דין "רוב" הלכתי אינו שיקול סטטיסטי). השיקול בעניין זה הובהר לעיל היטב ואינו יכול להיות מוכרע ארצה בשל היות ההחלטה החלטתם של שלושה דיינים פה אחד.

לסיום, בשולי הדברים אך לא בשולי חשיבותם:

מלבד הטענות שנדחו לעיל העלה המשיב בדבריו טענה נוספת שלפיה יש להימנע ממתן הרשות בשל היותה של המערערת, לדבריו, בבחינת "מרים יד בתורת משה" (על פי שולחן ערוך חושן משפט סימן כו סעיף א). הדברים אמורים לכאורה במעורבותה של המערערת בהליכים בבית המשפט לפשיטת רגל, מעורבות שספק גדול אם אפשר לטעון כי על פי דין תורה אסורה היא שעה שכידוע את הסעדים הניתנים בבית משפט זה אין המערערת יכולה לקבל בבית הדין, אף אם יתוצו לכך הן היא והן המשיב, וזאת בשל ההשלכות האפשריות על צדדים שלישיים ועל פי הוראות פקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], תש"ם – 1980. כן טוען המשיב כי "המערערת והפשר" – איננו יודעים אם כוונתו לבית המשפט או למנהלת המיוחדת שמינה בית המשפט, אך גם אם כוונתו לאחרונה ראוי לזכור כי מדובר בגורם אובייקטיבי שמונה על ידי ערכאה שיפוטית ולשם שמירת זכויותיהם של מי שלכאורה המשיב מחזיק את ממנום בידיו – "עשו יד אחת לגזלת כבשת הרש", כבשתו.

אין הדברים בגדר טיעונים משפטיים שהיה עליי להביא בחשבון לגופה של החלטה זו, אולם משנטענו חובה עליי, ולו בהיבט הערכי, לומר דבר עליהם:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם אם נזקקו המערערת או אחרים לבית המשפט – ספק כאמור אם נחשבים הם "מרימים יד בתורת משה" במצב שבו גם אם על פי ההלכה הדין עימם אין להם אפשרות חוקית לממש את זכויותיהם או להגן עליהן ללא סיועו של זה. אך גם אם נניח כי המערערת "הרימה יד בתורת משה", אין הדבר פוגע בזכויותיה שעל פי דין תורה ובזכותה לתובען מלבד אם פנתה לבית הדין באותו עניין עצמו שבו פנתה לערכאות ולאחר שהפסידה שם שבה לנסות את מזלה בבית הדין (ואף זה במחלוקת כמבואר בשולחן ערוך שם), ולא בכך עסקינן.

אך למעלה מזה עלינו לומר:

מי שכפי שאפשר ללמוד מעיון בכלל תיקי הצדדים עשה את תורתו קרדום לחפור בו בדרך בזויה, נהג בה מנהג "לומד שלא לשמה" לא מן הסוג הגרוע שעליו נאמר "מתוך שלא לשמה בא לידי לשמה" (פסחים נ, ב) אלא מזה ש"נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו" (כלה רבתי ה, א; ויקרא רבה – בחוקתי, לה, ז; מדרש תנחומא פרשת עקב סימן ו ופרשת כי תבוא סימן ד ועוד; ובסגנון אחר בברכות יז, א) ש"לא זכה – נעשית לו סם המוות" (תענית ז, א, ועיין תוספות שם, בפסחים שם ובברכות שם) ושלמונח "סם" בעניינו יש גם את המשמעות הרווחת היום בהקשר הפלילי, ודי לחכימא ברמיזה;

מי שהתנהל בדרך שעליה אמרו (יומא פו, א):

אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות – מה הבריות אומרות עליו? "אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה – ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו";

מי שאפשר שאף היה בבחינת "מגלה פנים בתורה שלא כהלכה" ו"חוטא ומחטיא" – לפחות אליבא דכמה טענות שלא ברור לנו אם הופרכו או אפילו הוכחשו, וזאת לבד מטענות חמורות אחרות, שרגליים להן ודאי היו ולדעת הרוב בבית דין קמא אף למעלה מכך –

כל מעשיו אינם אלא הרמת יד בתורת משה, ביזויה וחילול שם נותנה, ראוי היה לו שלא יתעטף באצטלת יראת שמים ומוטב היה לו שיכבוש פניו בקרקע טרם יטען נגד אחרים על "הרמת יד בתורת משה" שבגינו הוצרכו לה ואולי ממעשיו גם למדו שלא לחשוש לה.

מי שמתנהל בעניינו הליך פשיטת רגל שמשמעו לכאורה כי מחזיק הוא ממון אחרים בידינו, וספק אם יפרענו במלואו אי פעם, בבחינת "לְוָה רֶשַׁע וְלֹא יִשְׁלַם" (תהילים לז, כא; ועיין אבות ב, ט ועוד);

מי שמנצל באופן בזוי את ידיעתו (ואולי את אידיעת התלויים בו ואת מחשבתם כי הוא היודע) בסוגיות 'נכסי מלוג' ובדיני נדרים וקונמות כדי למנוע את הללו מצורכיהם שבהם הוא חייב לכאורה מן הדין ומזכויותיהם שספק רב אם היה רשאי למונען אף לולי חיובו זה, תוך שהוא מיירא אותם בטענה מרושעת ואכזרית, שספק אם נכונה היא הלכתית, של "גזל" ושל איסורי "קונם", מנצל את יראת השמים שלהם – יראה שממנו רחוקה היא כמטחווי קשת לפי הנראה מכל האמור, והכול כדי לפגוע במערערת – מוטב לו שייאלם דום טרם יצווח על גזלת כבשת הרש כי, כמימרא דשמואל (קידושין ע, ב), הפוסל "במומו פוסל", ופן תשיבנו בת קול "אתה האיש" (כלשון הנביא בעניין כבשת הרש, שמואל ב' יב, ו).

מסקנות והוראות

סוף דבר:

א. רשות הערעור ניתנת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. המבקשת תשלים את הגשת כתב הערעור (או תודיע על בקשה לראות את בקשת רשות הערעור שהוגשה כערעור) לרבות השלמת ההליכים המנהליים ותשלום אגרה בתוך ארבעה-עשר יום, ולאחר מכן יהיה המשיב רשאי להגיש לגופו של ערעור בהתאם לתקנות הדיון.

ג. שמיעת הערעור לא תותנה בערובה להוצאות המשפט.

ד. המנהלת המיוחדת לנכסי החייב – המשיב – תצורף כצד לתיק הערעור כשם שצורפה לתיק בקשת רשות הערעור (וכמובן יישלח לה עותק מהחלטה זו וכן בהמשך מכתבי בית דין של הצדדים), ולאחר שיוגש הערעור תוכל להגיב גם לגופו.

ה. החלטה זו מותרת בפרסום בכפוף להשמטת פרטיהם המזהים של הצדדים.

ניתן ביום כ"ט במרחשוון התשפ"ב (4.11.2021).

הרב שלמה שפירא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה